

УДК 811.111

**РЕАЛІЗАЦІЯ СЛОВОТВОРЧИХ ПОТЕНЦІЙ ТВІРНИХ ОСНОВ
КОРЕНЕВИХ НЕПРАВИЛЬНИХ ДІЄСЛІВ ГЕРМАНСЬКОГО
ПОХОДЖЕННЯ В НАПРЯМІ ПОХІДНИХ ОСНОВ ПРЕФІКСАЛЬНИХ
ДІЄСЛІВ МЕДИЧНИХ ТЕРМІНІВ**

(на матеріалі англійської мови)

Знаменська І.В. (м. Полтава)

The present article deals with word-formative potency of underlying stems in the direction of derived stems with prefixes of medical terms. The underlying stems are represented with root irregular verbs of Germanic origin. The activity, yield, valency of underlying stems and combinatorial peculiarities of prefixes which participate in formation of derived stems are established.

Шляхи поповнення та якісного вдосконалення англійської медичної термінології залишаються досить складною проблемою як і для фахівців – представників цієї галузі науки, так і для мовознавців.

Як відомо, значну частину англійської медичної терміносистеми (МТ) становлять терміни, запозичені з іншомовних терміносистем чи такі, що були штучно створені на основі іншомовних елементів, переважно давньогрецьких та латинських, а специфіка використання власномовного фонду у зазначеній терміносистемі ще не отримала глибокого комплексного висвітлення.

Що ж до використання дієслів у функції термінів, то після певного періоду заперечення цього явища, сучасні дослідження доводять [2; 9], що термінами можуть бути слова, які належать до різних частин мови, насамперед, до повнозначних. Пропонована стаття спрямована на висвітлення деяких питань - складових цієї проблеми, а саме на встановлення словотворчих потенцій твірних основ кореневих неправильних дієслів германського походження у функції медичних термінів, що реалізуються у напрямі утворення похідних основ префіксальних дієслів.

Аналіз словотворчих потенцій твірних основ (ТО) кореневих неправильних дієслів германського походження ми проводимо від ТО до співвідносних з ними за структурою і семантикою похідних основ (ПО) префіксальних дієслів медичних термінів. Об'єктом нашого дослідження є не ізольоване "готове" слово, а ТО, її структура, семантика і співвідносні з нею похідні основи [3; 24].

Словотворча потенція - це категорія мови, закладена в основі слова здатність породжувати нові семантично та структурно залежні від неї слова [1; 17], що є одним з аспектів загальної проблеми лінгвістичної потенції [1; 3; 4], яка нині досліджується на різних мовних зрізах. Словотворча потенція знаходить відображення в кількісних та якісних аспектах реалізації, за які у нашій роботі приймаються словотворча активність, продуктивність і валентність ТО.

Словотворча активність є кількісним показником реалізованих можливостей ТО до загальної кількості ТО вибірки [1, 19]. Показники високої активності становлять 100-70%, середньої – 70-30%, низької – 30-10%, ТО неактивні при 10-1%, пасивні при 1-0%. Словотворчу продуктивність ми визначали за кількістю похідних основ, утворених від ТО вибірки за певною моделлю [7]. Високу продуктивність виявляють ТО, якщо кількість співвідносних з ними ПО, утворених за певною словотвірною моделлю, перевищує кількість ТО у 2 рази і більше, середню продуктивність – в 1,5-2 рази, низьку – в 1,1-1,5 разу. ТО непродуктивні, якщо кількість реалізованих ТО та кількість співвідносних з ними похідних збігається [8]. Словотворчу валентність розглядаємо як вибірну властивість ТО приєднувати певні словотворчі компоненти при утворенні ПО.

Відбір матеріалу для словотворчого аналізу (СА) проводився методом глобального аналізу низки словників [10; 11; 12] та текстів з періодичних фахових видань ("Journal of Clinical Investigations", "British Medicine Journal" за 1993-1999 рр).

У результаті СА було виявлено 52 основи кореневих неправильних дієслів германського походження, які виконують функції термінів в англійській субмові медицини. Основи розглянутих дієслів часто збігаються з коренем, як правило, неподільні, монолітні за своєю структурою, наприклад: *bear, beat, bend, bind, bite, bleed, blow, break, build, burn, burst, catch, cleave, creep, cut, draw, drive, fall, feed, pel, grind, grow, hang, hear, hide, hurt, keep, lay, lead, make, put, rend, ride, run, set, shed, show, shoot, shrink, sleep, slide, siit, split, spread, spring, stick, sting, swell, take, wake*. У функції ТО реалізуються 20 основ кореневих неправильних дієслів (*bear, bend, bind, bite, blow, build, burn, cut, draw, feed, grow, rang, keep, lay, ride, run, set, show, spread, take*) при утворенні 29 ПО префіксальних дієслів медичних термінів за словотвірною моделлю: SVpref. ← pref.+SV. Наприклад: *in/grow* – проростати всередину; *out bum* – припікати, застосовувати термокоагуляцію, припікати з використанням термокоагуляції; *aver/bear* – пригнічувати, умисно усувати зі свідомості думки, емоції, пригнічувати фенотипічні прояви домінантного гена геном-супресором, знижувати експресію деяких генних продуктів; *over/blow* – розтягувати, викликати розтягнення (наприклад, зв'язки, внаслідок чого суглоб набуває більшої, ніж у нормі, рухомості); *over/draw* – натягувати надто сильно, витягувати (наприклад, зуби чи інші структури верхньої чи нижньої щелепи в положення наперед від нормального); *over/grow* – заростати, затягуватися, рубцюватися, консолидуватися (про переломи), рости надто швидко; *over/hang* – нависати (наприклад, про краї виразки); *re/bite* – вирізати повторно, видаляти; *re/set* – вправляти, відновлювати хірургічною операцією або маніпуляцією нормальне положення органа або його частини; *un/bend* – розгинати, випрямляти, розташовувати дистальний компонент таким чином, щоб його вісь була продовженням осі проксимального сегмента; *un/bind* – знімати пов'язку, розв'язувати; *under/cut* – препарувати; *up/take* – абсорбувати.

Основи кореневих неправильних дієслів у функції ТО демонструють низьку словотворчу активність (38,5%) і низьку словотворчу продуктивність, оскільки кількість ПО префіксальних дієслів перевищує кількість ТО в 1,45 разу. Однак виявлено 3 досить продуктивні ТО кореневих неправильних дієслів, а саме: *lay*, що реалізується в утворенні 4 ПО дієслів (*de/lay*, *in/lay*, *over/lay*, *re/lqy*), *run* і *feed*, від яких утворено по 3 ПО: *fore/run*, *over/run*, *re/run* та *over/feed*, *under/feed*, *un/feed*.

Серед незначної кількості префіксів (виявлено 9), з якими комбінуються основи кореневих неправильних дієслів для утворення ПО префіксальних дієслів медичних термінів, лише третину становлять такі, що походять з латини: **de-**, **in-**, **re-**, решта ж префіксів – германського походження: **oyer-**, **under-**, **un-**, **fore-**, **out-**, **up-**. За префікс ми приймаємо препозитивну, регулярно відтворювану спільну службову частину серії слів, для якої є характерним спільне граматичне та лексико-категоріальне значення та яка утворена шляхом використання одного і того ж елемента [4; 5; 6].

Таке трактування префікса дає можливість значно розширити межі префіксації, оскільки як достатні ознаки префікса приймаються його відтворюваність у регулярних моделях похідних, а також наявність особливого узагальнюючого (службового) значення, яке формує певний лексико-граматичний клас слів. Основною функцією префіксів в англійській мові визнано їх словотворчу функцію [6, 56]. Численні та різноманітні за структурою та семантикою, префікси є одним з найефективніших засобів поповнення словникового складу англійської мови та англійської субмови медицини зокрема.

Найбільш уживаними префіксами при утворенні ПО за моделлю SVpref. ← pref.+SV є германські префікси **over-**, **un-** та латинський **re-**. Кількість гібридних префіксальних термінів-дієслів становить 7,8%, а гомогенних, відповідно, – 72,2%. Як бачимо, досліджувані основи кореневих неправильних дієслів тяжіють до сполучення з генетично спорідненими префіксами.

Словотвірні значення, що їх мають ПО префіксальних дієслів – медичних термінів, можна згрупувати таким чином: 1) значення повторної дії чи дії, що виконується заново, наприклад: *re/bite* (повторно вирізати, видаляти) ← *bite* (вирізати, видаляти), *re/build* (переробляти, змінювати (наприклад, функції органів, систем організму)) ← *build* (робити, створювати); 2) кількісно-оцінне значення надмірності дії, позначеної ТО: *over/feed* (перегодовувати, давати надмірну кількість їжі для підтримання життя та росту організму) ← *feed* (годувати); 3) темпоральне значення передування дії: *fore/run* (передувати початку захворювання) ← *run* (проходити); 4) значення найвищого ступеня вияву дії або значення об'єктної спрямованості: *out/burn* (припікати, застосовувати термокоагуляцію, припікати з використанням термокоагуляції) ← *burn* (припікати); 5) значення зворотної дії: *de/lay* (затримувати, уповільнювати, обмежувати, наприклад, дихання, розвиток) ← *lay* (приводити до певного стану); 6) значення дії,

протилежної тій, що позначена ТО: *un/bend* (розгинати, випрямляти, розташовувати дистальний компонент таким чином, щоб його вісь була продовженням осі проксимального сегменти ← *bend* (гнути, згинати).

Серед префіксальних похідних дієслів, утворених від ТО кореневих дієслів германського походження, виявлено випадки лексико-семантичного дублювання, наприклад: *un/feed* та *under/feed* – недогодовувати, давати недостатню кількість їжі для підтримання життя та росту організму.

Отже, терміни, що містять питомі генетичні корені, є повноправними членами медичної терміносистеми. Реалізуючись в утворенні ПО префіксальних дієслів медичних термінів, ТО, представлені основами кореневих дієслів германського походження, демонструють низьку словотворчу активність і продуктивність. Серед використаних префіксів третину становлять префікси, що походять з латини, з чого випливає, що досліджувані основи кореневих неправильних дієслів тяжіють до сполучення з генетично спорідненими префіксами.

ЛІТЕРАТУРА

1. Беляева Т.Б. Словообразовательная валентность глагольных основ в английском языке. – М., 1979. – 184 с.
2. Даниленко В.П. Терминологизация различных частей речи // Проблемы языка науки и техники. – М., 1970. – С. 56-62.
3. Зернова В.К. Архитектоника производящих и производных основ в современном немецком языке (на материале терминологической лексики): Автореф. дис.... д-ра филол. наук. – М., 1992. – 65 с.
4. Зернова В.К. Синхронная структура слова и ее репрезентация в словарях // Словообразование и его место в курсе обучения иностранному языку. – Владивосток, 1987. – С. 124-134.
5. Кубрякова Е.С. Основы морфологического анализа. – М., 1974. – 319 с.
6. Полюжин М.М. О сочетаемости словообразовательных префиксов с основами разных типов // Вопросы романо-германской филологии. – М., 1975. – Вып. 93. – С. 53-61.
7. Шелихова Н.Т. О словообразовательной активности в синхронии и диахронии // Филологические науки. – 1976. – № 6. – С. 73-79.
8. Янко М.А. Реализация потенции основ существительного в современном английском словосложении: Авто-реф. дис.... канд. филол. наук. – М., 1978. – 72 с.
9. Pushkar V. Word-formative potentiality of prefixal verb stems in modern English economic terminology // Лінгвістичні та методичні проблеми навчання мові як іноземній: Матеріали III міжнародної конференції. – Полтава, 2000. – С. 61-63.
10. Мультиановский М.П. Иванова А.Я. Англо-русский медицинский словарь. – М., 1958. – 636 с.
11. Акжигитов Г.Н., Бенюмович М.С., Чикорин А.К. Англо-русский медицинский словарь. – М., 1989. – 604 с.
12. Stedman's Medical Dictionary. – Williams and Wilkins, 1995. – 718 с.